

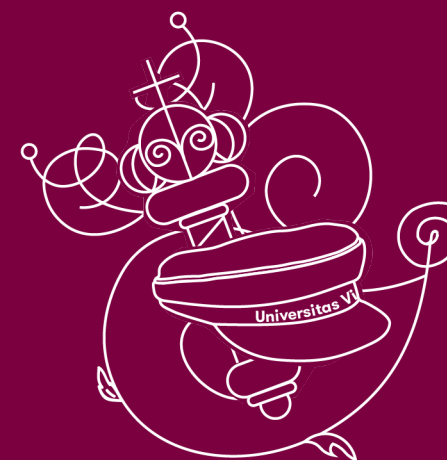
Ribinio ciklo osciliatoriai, sinchronizacija ir jos valdymas

Viktor Novičenko

Gruodis 2023, Vilnius

**Vilnius
University**

Autonominės ir neautonominės netiesinės dinaminės sistemos

Dinaminės sistemos aprašomos paprastomis diferencialinėmis lygtimis

Neautonominė sistema:

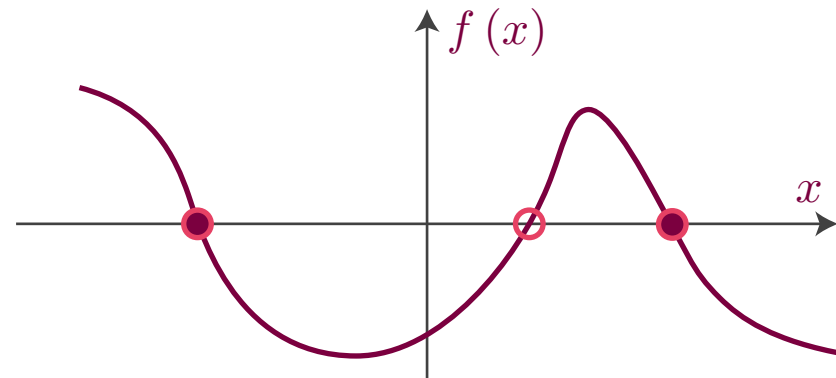
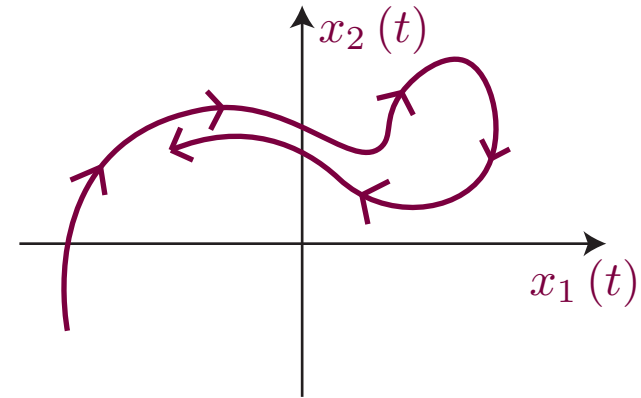
$$\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}(t), t)$$

Autonominė sistema:

$$\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}(t))$$

Vienmatė autonominė sistema ir jos rimties taškai:

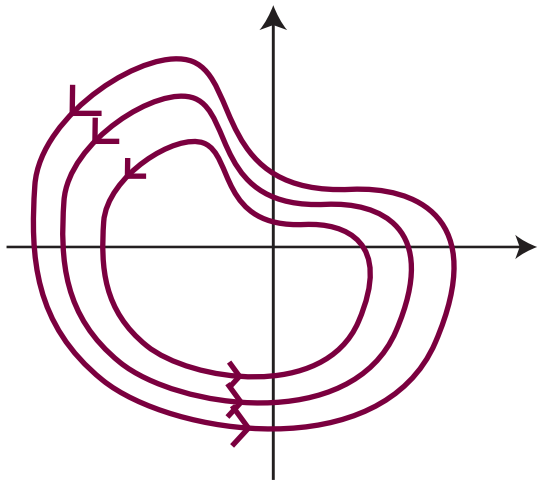
$$\dot{x}(t) = f(x(t))$$

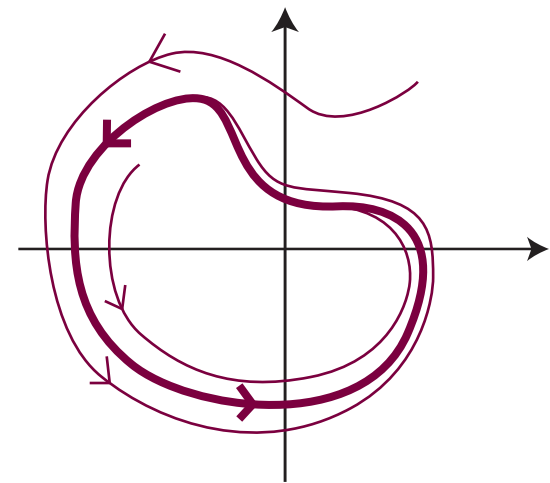
Netiesiniai osciliatoriai

Netiesinis osciliatorius - dinaminė sistema turinti periodinį sprendinį ir aprašoma netiesinėmis diferencialinėmis lygtimis. Paprasčiausias pavyzdys yra Žemės-Saulės sistema.

Osciliatoriai konservatyviose sistemose

Osciliatoriai disipatyviose sistemose

Uždaviniai iškyla sprendžiant planetų judėjimą.
Nagrinėjami kelis tūkstantmečius.

Sutinkami elektronikoje, robototeknikoje, lazeriuose, cheminėse reakcijose, biologinėse sistemose bei ekonominiuose modeliuose.
Nagrinėjami pastarąjį šimtmetį.

Lygčių “ištiesinimas” konkretaus sprendinio aplinkoje

Už “ištiesinimą” periodinio sprendinio aplinkoje atsako Floke teorija, suformuluota XIX a. pabaigoje.

Tarkime autoniminė sistema $\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}(t))$ turi periodinį sprendinį $\boldsymbol{\xi}(t+T) = \boldsymbol{\xi}(t)$

Lygtis dėl be galo mažo trikdžio $\delta\mathbf{x}(t) = \mathbf{x}(t) - \boldsymbol{\xi}(t)$ yra tiesinė lygtis su periodiniais koeficientais:

$$\delta\dot{\mathbf{x}}(t) = D\mathbf{f}(\boldsymbol{\xi}(t)) \delta\mathbf{x}(t)$$

$$\dot{\Phi}(t) = D\mathbf{f}(\boldsymbol{\xi}(t)) \Phi(t) \quad \text{su pradine sąlyga} \quad \Phi(0) = \mathbf{1}$$

Pakanka turėti evoliucijos matricą $\Phi(t)$ suskaičiuotą per vieną periodą $t \in [0; T]$

$$\delta\mathbf{x}(3.7T) = \Phi(0.7T) \Phi(T) \Phi(T) \Phi(T) \delta\mathbf{x}(0)$$

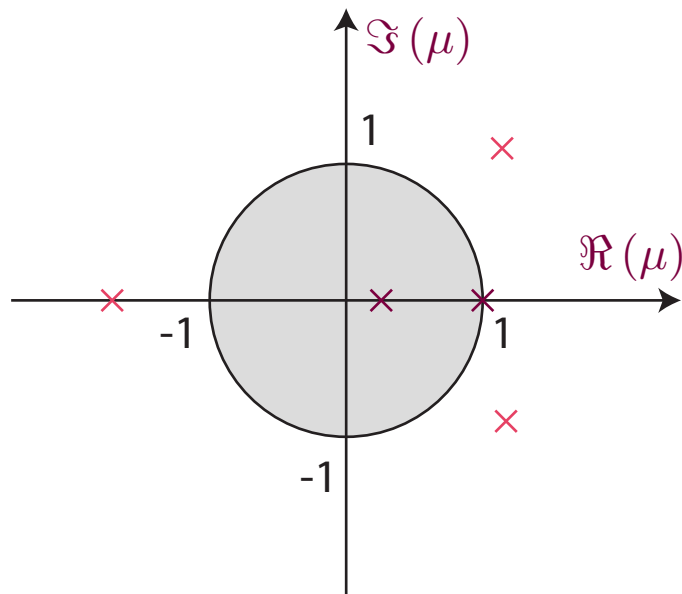
$\Phi(T)$ - monodromio matrica

Trikdžiai po be galo daug periodų

Kas bus su trikdžiu po be galo daug periodų?

$$\lim_{n \rightarrow +\infty} [\Phi(T)]^n \delta \mathbf{x}(0)$$

Monodromio matricos tikrinės vertės (Floke daugikliai) $\mu_1, \mu_2, \dots, \mu_N$ parodo periodinio sprendinio stabilumą.

$$\mu_i = \exp(\lambda_i T)$$

λ_i - Floke eksponentė

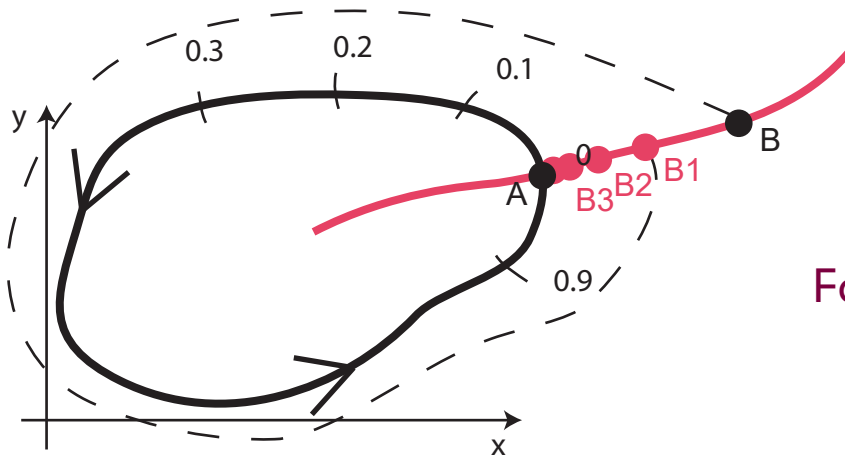
Ribinis ciklas yra stabilus, jei

$$|\mu_i| < 1, \quad i = 2, 3, \dots, N$$

Fazinė redukcija

Fazinė redukcija - teorinės analizės metodas leidžiantis nagrinėti vieno skaliarinio kintamojo dinamiką vietoje visų ribinį ciklą aprašančių kintamųjų dinamikos.

Fazinės redukcijos tyrimo objektas: silpnai perturbuotas ribinis ciklas arba ribinio ciklo osciliatoriai sujungti silpnu ryšiu.

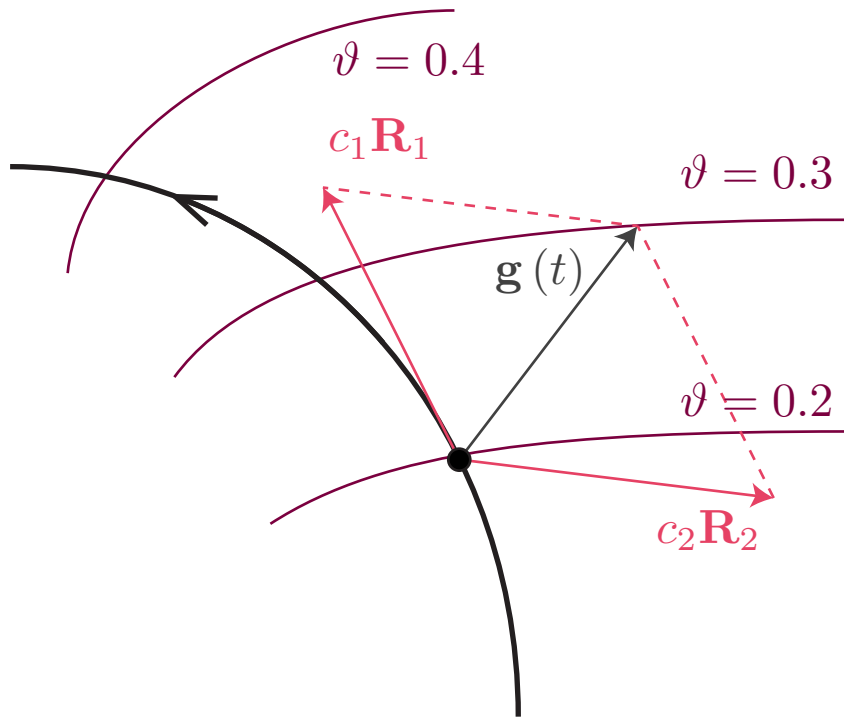
$$\vartheta(\mathbf{x}_B) = \vartheta(\mathbf{x}_{B1}) = \vartheta(\mathbf{x}_{B2}) = \dots = \vartheta(\xi_A)$$

Fazės dinamika neperturbuotai sistemai: $\dot{\vartheta}(t) = 1$

Silpnai perturbuota sistema $\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}(t)) + \varepsilon \mathbf{g}(t)$

Kaip atrodo perturbuotos sistemos fazės dinamika?

Perturbuotos sistemos fazės dinamika

Monodromio matricos $\Phi(T, \vartheta = 0.2)$ dešinieji tikriniai vektoriai:

$$\Phi(T, \vartheta = 0.2) \mathbf{R}_i = \mu_i \mathbf{R}_i$$

$$\mathbf{g}(t) = c_1 \mathbf{R}_1 + c_2 \mathbf{R}_2 + \dots + c_N \mathbf{R}_N$$

Fazės perturbaciją nulems koeficientas c_1

Monodromio matricos $\Phi(T, \vartheta = 0.2)$ kairieji tikriniai vektoriai:

$$\mathbf{L}_i \Phi(T, \vartheta = 0.2) = \mu_i \mathbf{L}_i$$

Dešinieji ir kairieji tikriniai vektoriai yra bi-ortogonalūs, $\mathbf{L}_i \mathbf{R}_j = \delta_{ij}$, todėl pakanka skaičiuoti $\mathbf{L}_1 \mathbf{g}(t) = c_1$

Fazės atsako funkcija: $\mathbf{L}_1(\vartheta) = \mathbf{z}^T(\vartheta)$

Fazės atsako funkcija

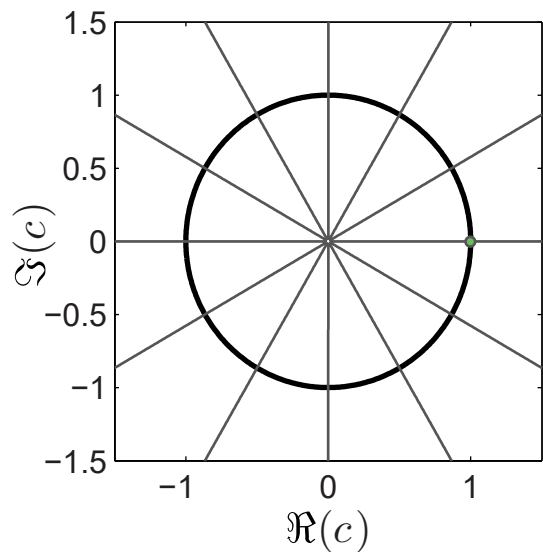
$$\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}(t)) + \varepsilon \mathbf{g}(t) \implies \dot{\vartheta}(t) = 1 + \varepsilon \mathbf{z}^T(\vartheta(t)) \cdot \mathbf{g}(t) + \mathcal{O}(\varepsilon^2)$$

Čia $\mathbf{z}(\vartheta)$ yra periodinė vektorinė funkcija - fazės atsako funkcija (FAF)

FAF yra periodinis sprendinys jungtinės lygties $\dot{\mathbf{z}}(t) = -[D\mathbf{f}(\boldsymbol{\xi}(t))]^T \mathbf{z}(t)$ tenkinantis pradines sąlygas: $\mathbf{z}^T(0) \cdot \dot{\boldsymbol{\xi}}(0) = 1$

Landau-Stuart osciliatorius

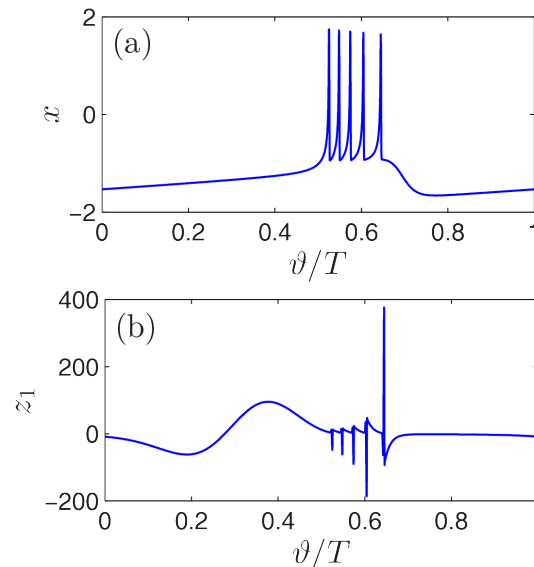
$$\dot{c}(t) = (1 + i)c(t) - c(t)|c(t)|^2 \quad c = x + iy$$

$$\boldsymbol{\xi}(t) = \begin{pmatrix} \cos t \\ \sin t \end{pmatrix} \quad \mathbf{z}(\vartheta) = \begin{pmatrix} -\sin \vartheta \\ \cos \vartheta \end{pmatrix}$$

Hindmarsh-Rose neurono modelis

$$\begin{aligned} \dot{x}(t) &= y(t) - ax^2(t) - x^3(t) - w(t) + I \\ \dot{y}(t) &= 1 - bx^2(t) - y(t) \\ \dot{w}(t) &= r[s(x(t) - x_R) - w(t)] \end{aligned}$$

V. Noviĉenko, K. Pyragas, *Nonlinear. Dyn.* **67**, 517–526 (2012)

Ką galima paskaičiuoti naudojant fazinę redukciją?

1) perturbuoto osciliatoriaus periodas

$$\dot{\mathbf{x}} = \mathbf{f}(\mathbf{x}) + \varepsilon \mathbf{g}(\mathbf{x}) \implies \dot{\vartheta} = 1 + \varepsilon \mathbf{z}^T(\vartheta) \mathbf{g}(\boldsymbol{\xi}(\vartheta)) \implies T_1 = T - \varepsilon \int_0^T \mathbf{z}^T(\vartheta) \mathbf{g}(\boldsymbol{\xi}(\vartheta)) d\vartheta$$

2) beveik identiškų osciliatorių, sujungtu silpnu ryšiu, analizė:

$$\dot{\mathbf{x}}_k = \mathbf{f}(\mathbf{x}_k) + \varepsilon \mathbf{f}_k(\mathbf{x}_k) + \varepsilon \sum_{l \neq k} \mathbf{g}_{kl}(\mathbf{x}_k, \mathbf{x}_l) \implies \dot{\vartheta}_k = 1 + \varepsilon \mathbf{z}^T(\vartheta_k) \left[\mathbf{f}_k(\boldsymbol{\xi}(\vartheta_k)) + \sum_{l \neq k} \mathbf{g}_{kl}(\boldsymbol{\xi}(\vartheta_k), \boldsymbol{\xi}(\vartheta_l)) \right]$$

Pašalinam trivialų fazės augimą $\vartheta_k(t) = t + \varphi_k(t)$

$$\dot{\varphi}_k = \varepsilon \left[\omega_k + \sum_{l \neq k} H_{kl}(\varphi_l - \varphi_k) \right], \text{ kur} \quad \omega_k = \frac{1}{T} \int_0^T \mathbf{z}^T(s) \mathbf{f}_k(\boldsymbol{\xi}(s)) ds$$
$$H_{kl}(\chi) = \frac{1}{T} \int_0^T \mathbf{z}^T(s) \mathbf{g}_{kl}(\boldsymbol{\xi}(s), \boldsymbol{\xi}(s + \chi)) ds$$

3) sinchronizacija su išoriniu periodiniu signalu $g(t) = g(t + T_1)$ ir optimizacijos uždaviniai:

$$\dot{\vartheta} = 1 + \varepsilon z(\vartheta) g(t) \implies \dot{\varphi} = -\Delta f T + \varepsilon H(\varphi), \text{ kur} \quad H(\varphi) = \frac{1}{T} \int_0^T z(s + \varphi) g\left(s \frac{T_1}{T}\right) ds$$
$$\varepsilon_{\text{th}} = \begin{cases} T \Delta f / \max[H] & , \text{ kai } \Delta f > 0 \\ T \Delta f / \max[H] & , \text{ kai } \Delta f < 0 \end{cases}$$

Fazinė redukcija osciliatoriams aprašomiems lygtimis su delsa

$$\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}(t), \mathbf{x}(t - \tau)) + \varepsilon \mathbf{g}(t)$$

Lygtis dėl fazės: $\dot{\vartheta}(t) = 1 + \varepsilon \mathbf{z}^T(\vartheta(t)) \cdot \mathbf{g}(t)$

Jungtinė lygtis FAF rasti: $\dot{\mathbf{z}}^T(t) = -\mathbf{z}^T(t) \mathbf{A}(t) - \mathbf{z}^T(t + \tau) \mathbf{B}(t + \tau)$

čia $\mathbf{A}(t) = D_1 \mathbf{f}(\boldsymbol{\xi}(t), \boldsymbol{\xi}(t - \tau))$

$$\mathbf{B}(t) = D_2 \mathbf{f}(\boldsymbol{\xi}(t), \boldsymbol{\xi}(t - \tau))$$

Pradinės sąlygos: $\mathbf{z}^T(0) \dot{\boldsymbol{\xi}}(0) + \int_{-\tau}^0 \mathbf{z}^T(\tau + s) \mathbf{B}(\tau + s) \dot{\boldsymbol{\xi}}(s) ds = 1$

$$\underbrace{\dot{\mathbf{x}}(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}(t))}_{\text{Laisvo osciliatoriaus dinamika}} + \underbrace{\mathbf{K} [\mathbf{x}(t - T) - \mathbf{x}(t)]}_{\text{Uždelsto grįžtamojo ryšio jėga}}$$

Laisvo osciliatoriaus
dinamika

Uždelsto grįžtamojo
ryšio jėga

$$\mathbf{A}(t) = D\mathbf{f}(\boldsymbol{\xi}(t)) - \mathbf{K}$$

$$\mathbf{B}(t) = \mathbf{K}$$

FAF tenkina jungtinę lygtį:

$$\dot{\mathbf{z}}^T(t) = -\mathbf{z}^T(t) D\mathbf{f}(\boldsymbol{\xi}(t))$$

FAF nepriklauso nuo valdymo matricos $\mathbf{K}$

V. Novičenko, K. Pyragas, *Physica D* **241**, 1090–1098 (2012)

K. Kotani et al, *Phys Rev. Lett.* **109**, 044101 (2012)

Sinchronizacijos valdymas silpnai sujungtų osciliatorių tinkle

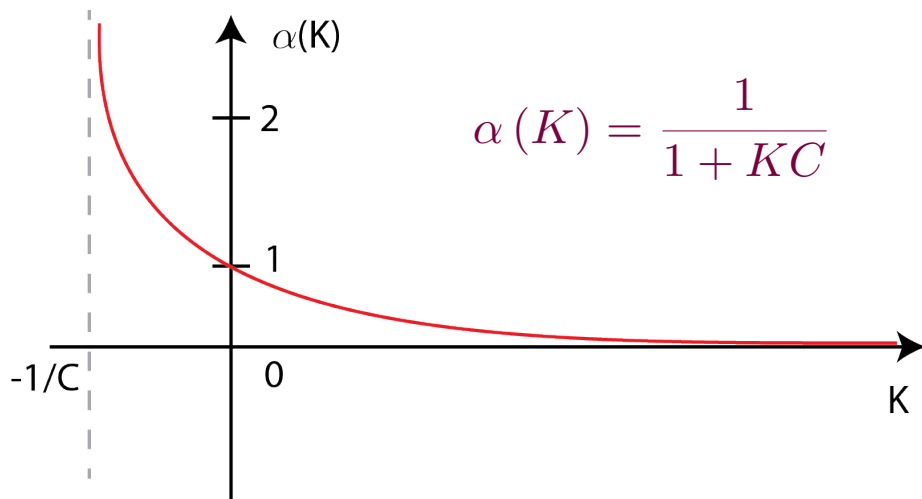
$$\dot{\mathbf{x}}_k(t) = \mathbf{f}(\mathbf{x}_k(t), u_k(t)) + \varepsilon \mathbf{f}_k(\mathbf{x}_k(t)) + \varepsilon \sum_{l \neq k} a_{kl} \mathbf{g}(\mathbf{x}_k(t), \mathbf{x}_l(t))$$

$$s_k(t) = G(\mathbf{x}_k(t))$$

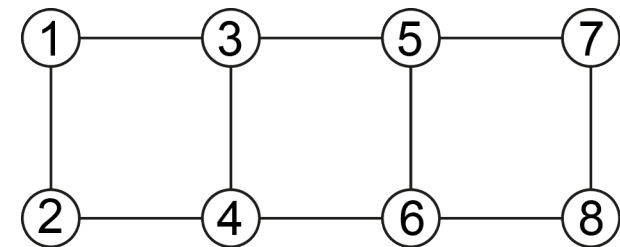
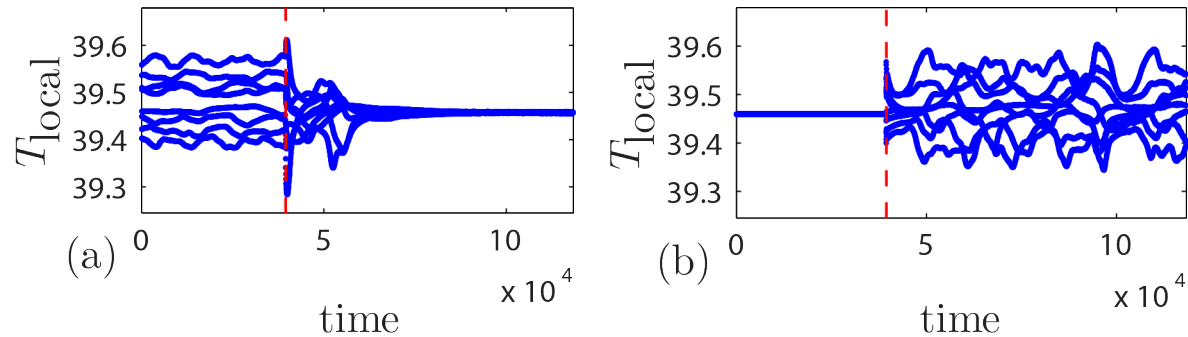
$$u_k(t) = K[s_k(t - \tau_k) - s_k(t)]$$

$$\dot{\varphi}_k = \omega_k^{\text{eff}} + \varepsilon^{\text{eff}} \sum_{l \neq k} a_{kl} H(\varphi_l - \varphi_k), \text{ kur } \varepsilon^{\text{eff}} = \varepsilon \alpha(K) \text{ ir } \omega_k^{\text{eff}} = \omega_k + \Omega \frac{\tau_k - T_k}{T} [\alpha(K) - 1]$$

FitzHugh-Nagumo neuronų tinklas

V. Novičenko, Phys. Rev. E **92**, 022919 (2015)

Sin-fazinės sinchronizacijos valdymas naudojant adaptyvias delsas

Pagrindinė idėja:

- sukonstruoti potencialą $V \geq 0$ kuris tampa lygus nuliui kai osciliatorių tinklas yra ant sin-fazinės sinchronizacijos būsenos ir teigiamas kai tinklas yra kitose būsenose

- panaudoti gradientinį nusileidimo metodą delsomis judinti $\dot{\tau}_k(t) = -\frac{\partial V}{\partial \tau_k}$

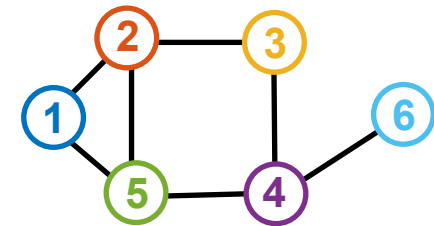
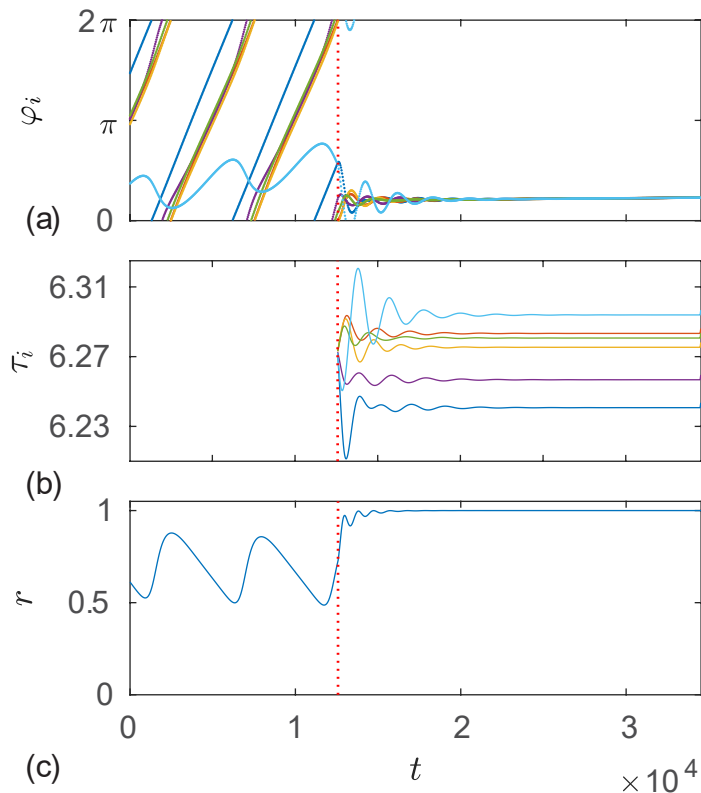
potencialas sin-fazinei sinchronizacijai

$$V(t) = \frac{1}{2} \sum_{k,l=1}^n a_{kl} [s_k(t) - s_l(t)]^2$$

$$\frac{\partial V}{\partial \tau_k} = \Omega^{-1} \sum_{l,m=1}^n a_{lm} [s_m(t) - s_l(t)] \left[\dot{s}_m(t) \frac{\partial \varphi_m}{\partial \tau_k} - \dot{s}_l(t) \frac{\partial \varphi_l}{\partial \tau_k} \right]$$

$$\frac{\partial \varphi_l}{\partial \tau_k} \sim (\mathbf{L}^\dagger)_{lk}, \text{ kur tinklo Laplaso matrica } \mathbf{L} = \mathbf{D} - \mathbf{A}$$

$$r = \frac{1}{6} \left| \sum_{i=1}^6 \exp(i\varphi_i) \right|$$

V. Noviĉenko, I. Ratas, Phys. Rev. E **98**, 042302 (2018)

Sąveikos ženkle apvertimas

$$\dot{\mathbf{x}}_1 = \mathbf{f}_1(\mathbf{x}_1, u_1) + \varepsilon g_{12}(\mathbf{x}_2, \mathbf{x}_1)$$

$$\dot{\mathbf{x}}_2 = \mathbf{f}_2(\mathbf{x}_2, u_2) + \varepsilon g_{21}(\mathbf{x}_1, \mathbf{x}_2)$$

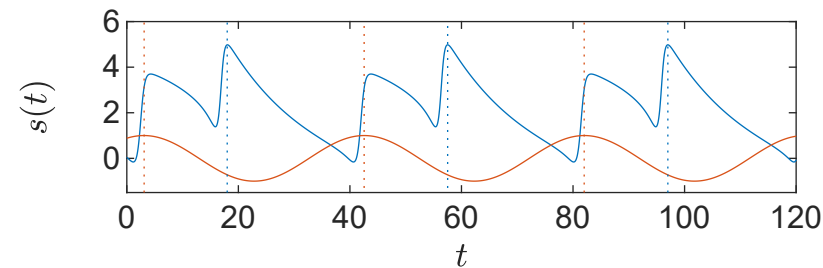
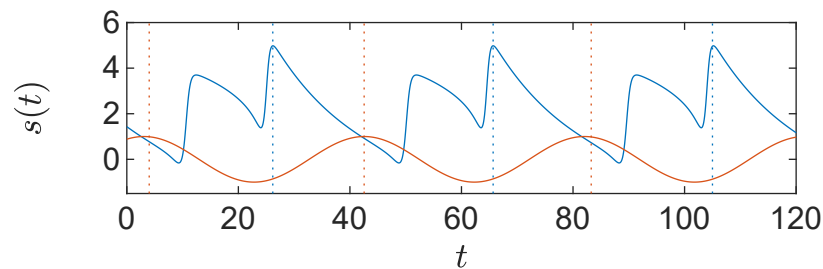
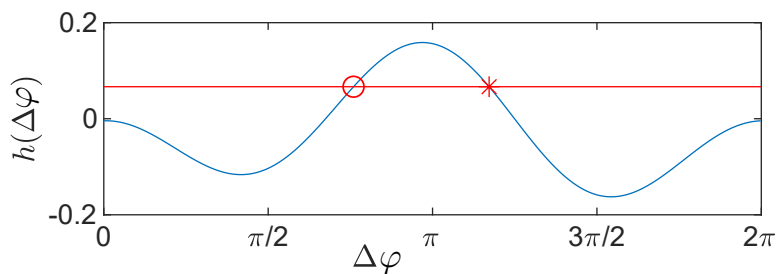

$$\dot{\varphi}_1 = \omega_1 + \varepsilon H_{12}(\varphi_2 - \varphi_1)$$

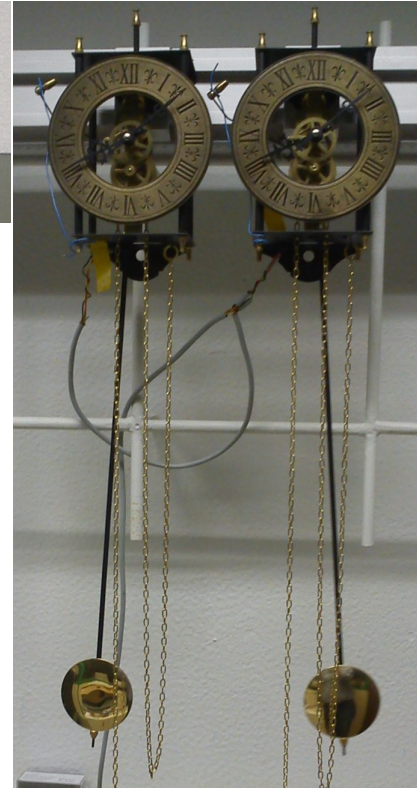
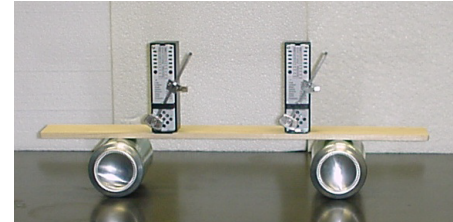
$$\dot{\varphi}_2 = \omega_2 + \varepsilon H_{21}(\varphi_1 - \varphi_2) \quad \text{jvedam} \quad \Delta\varphi = \varphi_2 - \varphi_1$$

$$\Delta\dot{\varphi} = \omega_2 - \omega_1 + \varepsilon h(\Delta\varphi), \quad \text{kur} \quad h(\Delta\varphi) = H_{21}(\Delta\varphi) - H_{12}(\Delta\varphi)$$

Metronomai ant padėklo ir Hiuigenso švytuokliai laikrodžiai

V. Novičenko, I. Ratas, Chaos **31**, 093138 (2021)

V. Novičenko, arXiv:2003.01596

Pabaiga

**Vilnius
University**

